

משמע שאין כל כך לדבר בשבת כמו בחול ובירושל' אמר' בטורה התיירו בשאלת שלום בשבת.

ממצוא חפצך ודבר דבר

מקור הדין

7. רמב"ם הלכות שבת פרק כד הלכה ד
ואסור להרבות בשיחה בטלה בשבת שנאמר ודבר דבר שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול.

8. תרומת הדשן סימן סא

כשמתענג על הדיבור מותר כמו בהליכה אבל לא כשמענג את חבריו בדיבור

שאלה: מה שנוהגים רוב בני אדם אף המדקדקים במעשיהם, להתאסף ביום השבת לאחר יציאת בהכ"ג, ולספר שמועות מעניני מלכים ושרים וערך המלחמות וכה"ג, יש חשש איסור בדבר או לאו?

..הא חזינן דאע"ג דדרשו חכמים וכבדתו מעשות דרכיך, שלא יהא הלוחך של שבת כהלוחך של חול, פ"י שלא ירוץ ויקפוץ, ואעפ"כ אם עושה להתענג ולאות נפשו שרי. ה"ה לענין שיחה יתירה, דנפקא לן נמי מההיא קרא ממצא חפצך ודבר דבר, כמו שפירשו התוספות והאשירי דלעיל.

אמנם ראיתי הרבה פעמים, שמקצת מאותם בני אדם המתאספים לספר שמועות הללו, אינם מתענגים בריבוי שמועות הללו, אלא שעושים כן לרצון חבריהם הנאספים עמהם. כה"ג נראה דיש חשש איסור לאותן שאין מתענגים.

9. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף א

וכ"פ השו"ע והרמ"א

ודבר דבר (ישעיה נח, יג): שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול; הלכך אסור לומר: דבר פלוני אעשה למחר או סחורה פלונית אקנה למחר, ואפילו בשיחת דברים בטלים אסור להרבות (מחזיק ברכה: כוונתו שיחת חולין. ומכאן לחברים שנפגשים בשבת שידברו דווקא בדברי חכמה).

הגה: וב"א שסיפור שמועות ודברי חדושים הוא עונג להם, מותר לספרם בשבת כמו בחול; אבל מי שאינו מתענג, אסור לאומרם כדי שיתענג בהם חבירו (ת"ה ס"ה ס"א).

גדרי היתר הרהור

בגמרא: דיבור אסור הרהור מותר

10. מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דבחדש פרשה ז

במכילתא מובא שגם מחשבה אסורה

ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך. וכי איפשר לו לאדם לעשות כל מלאכתו בששת ימים, אלא שבות כאלו כל מלאכתך עשויה. ד"א שבות ממחשבת עבודה; ואומר אם תשיב משבת רגליך וגו', ואומר אז תתענג על יי.

11. אגרת התשובה לרבינו יונה - דרש ב אות לה יום ה

ההיתר להרהר הוא בתנאי ואינו מטריד את מנוחת הנפש

אסור לאדם שיהא לבו טרוד בעסקיו בשבת. אע"פ שאמרו חז"ל 'דיבור אסור הרהור מותר' אם יש לו מתוך הרהור טרדת הלב או נדנדו דאגה אסור שנאמר ועשית כל מלאכתך, ואמרו במכילתא שתהא כל מלאכתך בעיניך כאילו היא עשויה שלא תהרהר עליה. וכן אנו אומרים בתפלת מנחה, מנוחת שלום השקט ובטח מנוחה שלימה שאתה רוצה בה. ובברכת המזון אנו אומרים, שלא תהא צרה ויגון ואנחה ביום מנוחתנו.

1. ישעיהו פרק נח פסוק יג

(יג) אִם-תִּשָּׁב מִשְׁבַּח רִגְלְךָ עֲשׂוֹת חֲפָצֶיךָ בְּיוֹם קִדְּשִׁי וְקִרְאתָ לְשֹׁפֶת עֹנֵג לִקְדוֹשׁ יִקְנֹל מִכָּפֶד וְכִבְדְּתָהּ מַעֲשׂוֹת דְּרָגִיד מִמִּצּוֹא חֲפָצֶךָ וְדָבַר דָּבָר:

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיג עמוד א

רש"י - איסור הדיבור נוגע למקח וממכר וחשבונות

וכבדתו מעשות דרכיך, וכבדתו - שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול. וכי הא דרבי יוחנן קרי למאניה מכבדותי. מעשות דרכיך - שלא יהא הלוחך של שבת כהלוחך של חול. ממצוא חפצך - חפצך אסורין כי הוא לאמרינן בעירובין (נח, ז): לא יטייל אדם לסוף שדהו כצבת לידע מה הוא צריכה ואחר הצבתו, חפצי שמים מותרין כגון פוסקים צדקה, ומשדכין על התינוקות לילדים. ודבר דבר - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול כגון מקח וממכר ומשכונות. דבור - אסור, הרהור - מותר להרהר בלבו: כך וכך יצאנו אני כריך להוציא על שדה וז.

ממצוא חפצך

3. תלמוד בבלי מסכת עירובין דף לח עמוד ב

במציאות של יום טוב שלאחר השבת אין העירוב תחומין מועיל ליומיים וסבר רבה שצריך ללכת ולעמוד בשתיקה בקצה התחום עם חשיכה של מוצאי שבת כדי שיקנה שם שביתתו (רמב"ם עירובין ח ט. שו"ע תטז ב)

אסור לעשות פעולה מותרת בשבת כהכנה לפעולה אסורה במוצאי שבת

אמר ליה רבה בר רב חנין לאביי: אי הוה שמיע ליה למר הא דתניא: לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה, כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ מיד - הדר ביה.

אם לא ניכר שעושה לצורך חול מחר מותר אפילו שכוונתו לכך

ולא היא, שמע ליה ולא הדר ביה. התם - מוכחא מילתא, הכא - לאו מוכחא מילתא היא. אי צורבא מרבנן הוא - אמרינן: שמעתא משכתייה. ואי עם הארץ הוא - אמרינן: חמרא אירכס ליה.

הדין כשתכלית הפעולה מושלמת בתוך השבת

4. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד ב

מותר להחשיך לצורך מצווה

תא שמע: מחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת. על עסקי אחר - לא. דחפזי שמים הן, אבל על עסקי אחר, אפילו דומיא דכלה - לא.

'ודבר דבר' גדר דיבור האסור

לרש"י 'ודבר דבר' אסור דיבור על מלאכות אסורות, לתוספות זה כבר כלול ב'מצוא חפצך'

5. רש"י מסכת שבת דף קיג עמוד ב

שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול - כגון מקח וממכר וחשבונות.

6. תוספות מסכת שבת דף קיג עמוד ב

תוספות ורמב"ם - בכלל האיסור שלא להרבות בדיבור בשבת בכל ענין

....ואין נראה לר"ת דהא כבר נפקא ממצוא חפצך אלא אומר ר"ת כדאמר בויקרא רבה (פ' לד) ר"ש בן יוחי הוה ליה אימא סבתא דהוה מישתעיא סגיא אמר לה אימא שבתא הוה שתקה.

היתר לדברי מצווה

19. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיג עמוד א

ממצוא חפצך - חפצך אסורין, חפצי שמים מותרין.

20. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף ו

חפצי שמים מותר לדבר בהם, כגון:

- חשבונות של מצוה - ומותר לחשוב מה שצריך לסעודת מצוה
 - ולפסוק צדקה - לעניים או לבהכ"נ
 - ולפקח על עסקי רבים - לעיין ולחקור דצרכי רבים הוי כצורך מצוה. ומותר אפילו לילך לבתי טרטיאות שמתכנסין שם הא"י כדי לפקח בשביל הרבים.
 - ולשדך התינוק ליארס -
 - וללמדו ספר או אומנות - דהוא נמי עוסק במצוה דאם אין לו אומנות עוסק בגזל.
- ודוקא לדבר עם המלמד אם רוצה להשתכר, אבל לשכרו ולהזכיר לו סכום מעות אסור.

21. כף החיים אורח חיים סימן ש"ו אות ג'

והטעם כתב הרב המגיד לפי שאין בקציעה שום מצוה רק הצלת ממונו ולכך אסור.

22. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף ג

לצורך מצווה מותר לתת טווח מחירים אך אין לומר סכום המקח

מחשיכין על התחום לעשות צרכי כלה; או צרכי מת להביא לו ארון ותכריכין; ויכול לומר לחבירו... לא מצאת במנה קח במאתים; ובלבד שלא יזכיר לו סכום מקח, כלומר: שלא יאמר לו סך ידוע שלא להוסיף עליו; וכן אם לקח ממנו בשמונה, לא יאמר תן לי עוד בשנים ואהיה חייב לך עשרה.

הגה: ואם א"א לו א"כ יזכור לו סכום מקח, מותר בכל ענין דהא צרכי מצווה הוא (הגמ"ר פ"ה). ויש אוסרים בכל ענין, וכן עיקר (ב"י בשם הר"ן ומרדכי פ' כירה והג"מ פ"א ופכ"ו).

12. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שו סעיף ח

הרהור בעסקין, מותר; ומ"מ משום עונג שבת, מצוה שלא יחשוב בהם כלל ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה.

13. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד א

רמיזה בכלל הרהור המותר

רבי יהושע בן קרחה אומר: אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב? אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי יהושע בן קרחה. ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי טעמא דרבי יהושע בן קרחה - דכתיב ממצוא חפצך ודבר דבר; דיבור - אסור, הרהור - מותר. וכ"כ השו"ע שזו.

היתר חשבונות שאין בהם צורך

14. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד א

דיבור בחשבונות שאין בהם צורך עתידי מעשי מותרים

אמר רב יהודה אמר שמואל: חשבונות של מלך של ענה, שאינו שלו ואין צורך בכו, כגון הדולה לבנות בית כד וכך צריך להוציא לו ושל מה בכך כגון שכר היו לצוד, אלא שעצמו, כגון: כך וכך הוצאתי כענין זה, - מותר לחשבן בשבת...

ורמינהו: חושבין חשבונות שאינן צריכין, ואין מחשבין חשבונות שצריכין בשבת. כיצד, אומר אדם לחבירו: כך וכך פועלים הוצאתי על שדה זו, כך וכך דינרין הוצאתי על דירה זו אלמלא: עכנו - מותרין. אבל לא יאמר לו: כך וכך הוצאתי, וכך וכך אני עתיד להוציא!

ולטעמיה, קשיא לך היא גופא! - אלא, הא - דאיכא אגרא דאגרא גביה שעדיין חייב תשלום לפועלים ובוה שאומר כמה שילם מחשב כמה נותר לו לשלם, הא - דליכא אגרא דאגרא גביה ולכן אין נפק"מ בדיבורו.

15. שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שז סעיף ו

אסור לחשוב חשבונות אפילו אם עברו, כגון: כך וכך הוצאתי על דבר פלוני; ודוקא שעדיין שכן הפועלים אצלו, אבל אם פרעם כבר, מותר.

16. משנה ברורה סימן שז ס"ק כו

צורך חברו בכלל האסור

אם החשבונות האלו יש בהן צורך לחבירו וחושב החשבונות האלו לצרכו אסור: (כט"ז ולא כדעת האליה ברה)

היתר כשעשויה להיות דרך מותרת

17. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנ עמוד ב

אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לאדם לומר לחבירו לכתב פלוני אני הולך למחר, שאם יש בורגנין - הולך.

18. רש"י מסכת שבת דף קנ עמוד ב

שאם יש בורגנין - משבעים אמה לשבעים אמה הולך אפילו בשבת שהכל חשוב כעיר אחת וכל העיר כארבע אמות כדאמרין בעירובין (כא, א) וכיון דהוא דבר שיש לו היתר על ידי תקנה בשבת מותר לאומרו אפילו במקום שאין שם ההיתר.

סיכום להלכה

ממצוא חפציו

אין לעשות פעולה בשבת כשניכר ממנה שהיא נעשית כהכנה למלאכה אסורה, אפילו יעשה אותה בחול. ולכן:

הכנה ניכרת - אין לשבת בתחנת אוטובוס קודם יציאת השבת אם כוונתו לנסוע באוטובוס הראשון, כיון שכוונתו ניכרת. וכן אין ללכת לבית כנסת מרוחק הסמוך למקום התחנה עם תיק, כיון שניכר שכוונתו לנסוע משם.

כשאין כוונה למלאכה - מותר לשבת בתחנת אוטובוס מפני הגשם או למנוחה בסמוך ליציאת השבת כיון שאין כוונתו למלאכה כלל ואפילו שהרואים עשויים לחשוב אחרת (משנ"ב שז מ).

הכנה שאינה ניכרת - הליכה לכיוון תחנת האוטובוס בתוך העיר אינה אסורה אפילו שמתכוין לנסוע משם במוצ"ש, כיון שלא ניכרת כוונתו, שרבים הולכים ברחובות. וכן הגעה ללא תיק לבית כנסת סמוך למקום התחנה כיון שרק מזמין עצמו שם שיהיה מוכן למוצ"ש (כה"ח שו ב).

הכנה שמסלימה חפציו בשבת אך אינה ניכרת - נחלקו בה האחרונים. יש מתירים ככל מלאכה שאינה ניכרת. ויש אומרים שכיון שכל כוונתו היתה לקבל החלטה והיא התקבלה בשבת, יש לאסור. ולכן:

- **בחנית גינת ביתו לשיפורה** - מן הדין מותר לצאת לגינתו כדי להחליט מה נדרש לעשות בה כיון שאין ניכר כוונתו (מג"א א. משנ"ב מ) ויש אסורים כיון כיון שאינה רק הכנה אלא השלמת כוונתו להחליט על מלאכה (ח"י אדם ט).

- **הסתכלות בחלונות ראויה** - במקום שמקובל להסתכל בחנויות ראויה להנאה ללא מטרת קניה, כך שלא ניכר שיש הכנה בהסתכלות, למקלים בסעיף הקודם מותר יהיה גם להסתכל בהם למטרת רכישה ובתנאי שלא יסתכל במחירים (מפני שטרי הדיוטות) ויש אסורים כיון שבכך הושלמה כוונתו.

ונכון להקל בדין זה דווקא כשיש לו הנאה נוספת מההליכה והיא עיקר כוונתו (מאמ"ר סט ו).

הכנה ניכרת לצורך מצוה - אדם שצריך לנסוע במוצאי שבת לחתונה מוקדמת או חייל לחזור לבסיסו מותר בכל ההכנות שאין בהם מלאכה כיון שעושה לצורך מצוה (שו"ע שו ג. משנ"ב ח).

ודבר דבר

דיבור בענייני מלאכה - אסור לדבר בשבת בכל ענין שיש בעשייתו איסור מלאכה בשבת (שו"ע שז א). ולכן:

- אסור לומר מחר אגוזם את הגינה, כיון שהגזימה אסורה בשבת.
- אסור לומר מחר אביא אבנים מהגינה, כיון שטלטול מוקצה אסור בשבת (משנ"ב שז לד).
- אסור לומר בשבת מחר ארכוש חפץ פלוני. וכן אפילו לספר שבעבר רכשתי חפץ פלוני במחיר מסויים אם שותפו לשיחה מתכוון לרכוש חפץ דומה (משנ"ב שז כו).
- אסור לומר את סכום ששילם לבעל מלאכה ולחשב את יתרת התשלום שנתורה.

דיבור בשמועות וחידושים של חולין - יש למעט בשבת בדיבור בענייני חולין (שו"ע שם) ואם יש לו הנאה באמירתם או צער בהמנעות מאמירתם, מותר. אבל לספר להנאת אחרים אסור (שו"ע ורמ"א שם).

הרהור בדברי חולין - הרהור בעסקיו, מותר; ומ"מ משום עונג שבת, מצוה שלא יחשוב בהם כלל ויהא בעיניו כאילו כל מלאכתו עשויה. (שו"ע שו ח)

היתרים באיסור דיבור

כשקיימת דרך עשייה בהיתר - אם לשונו לא מכריחה מעשה איסור אלא שהאיסור רק משתמע ממנה מותר לדבר בה בשבת ולכן:

- מותר לומר מחר אלך לעיר רחוקה, אע"פ שכוונתו היא לנסוע לשם וזו הדרך המקובלת.
- מותר לומר 'נדבר' מחר' למרות שהכוונה לשוחח בטלפון.
- **כשאין לאמירה השלכות מעשיות** - אם לשותפים בשיחה אין השלכות מעשיות מהאמירה, מותר לדבר בהם בשבת ולכן:
- מותר לומר שהמדינה השקיעה מספר מליארדי דולרים במלחמה
- וכן מותר לאנשים שאינם עשירים לומר על מכונית מסויימת שעולה מיליון שקל כיון שלא שייך שהשותפים בשיחה ירכשו כמותה.

אמירה לצורך מצווה מותרת לכן

- מותר לדבר עם מלמד על אפשרות שילמד ילד ספר או מקצוע. אמנם אסור לסכם על השכירות וכן אסור לדבר על עלויות. (שו"ע שו ו)
- מותר לסכם על שידוך (שו"ע שם). ובכלל זה כמה יתן כל צד להצלחת השידוך (מאמ"ר סט מ. ונראה שכאן יש חסד בעצם נתינת הכסף ושונה מתשלום למלמד)
- אדם שחושש שלא יקיים מצווה מצווה, מותר לומר בשבת שמתכוין לעשותה בשביל לזרז עצמו, אמנם בלאו הכי נכון להמנע כיון שאין תועלת בדיבור זה (בא"ח ב ושלח א)